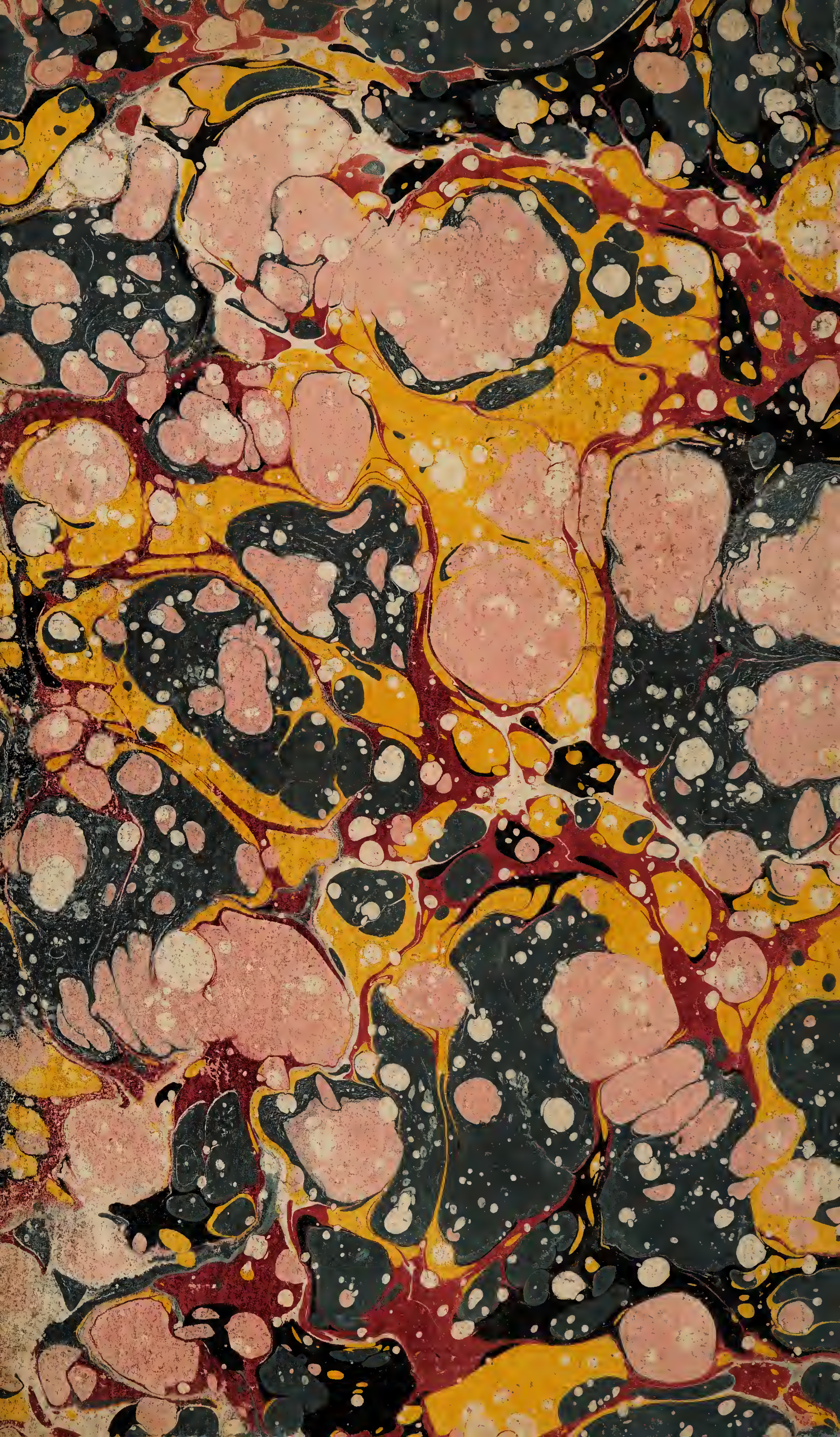
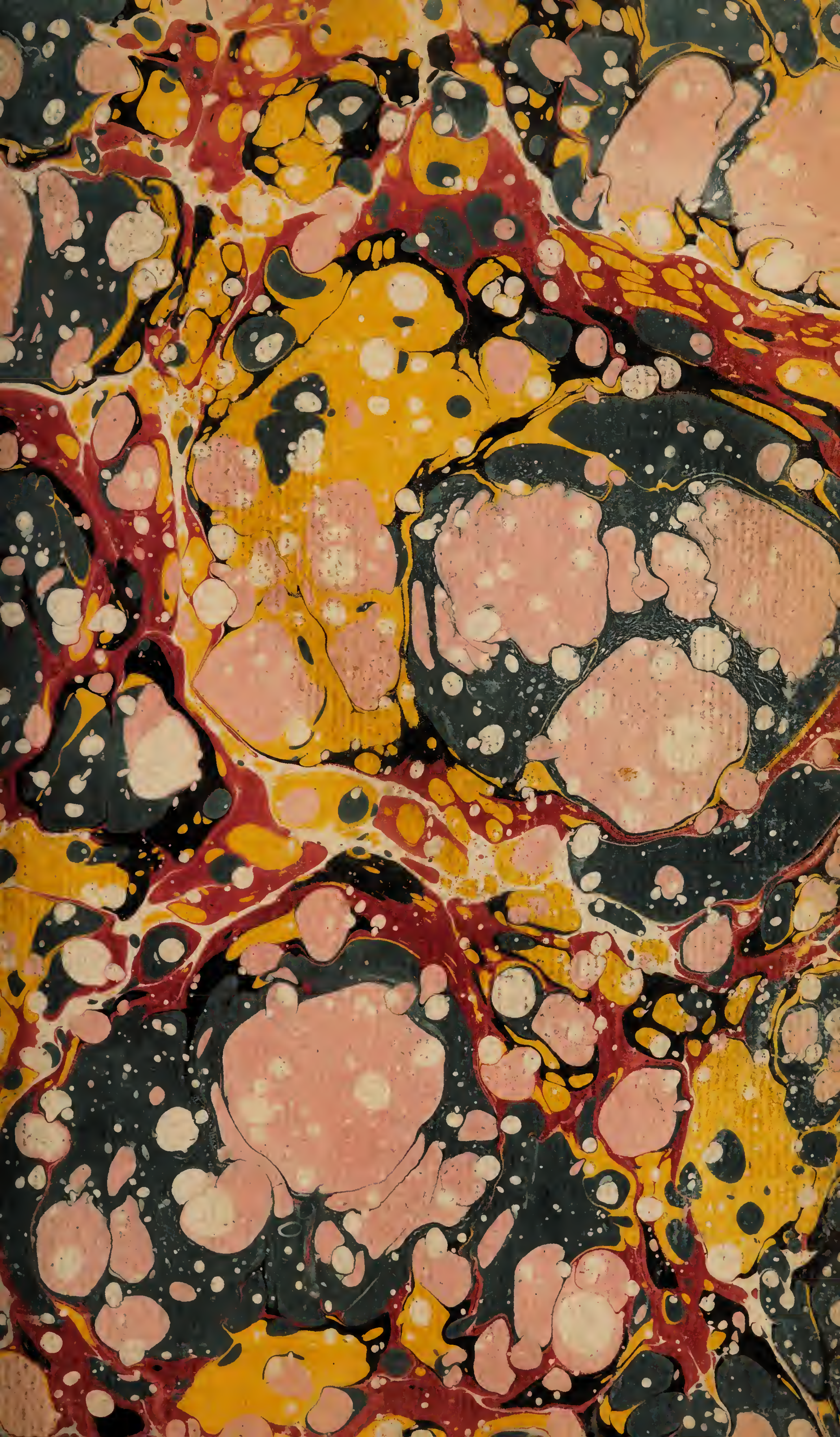






TENTAMEN PATHOLOGICUM
INAUGURALE,
DE
PROGNOSI IN FEBRIBUS:

QUOD,

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

Ex Auctoritate Reverendi admodum Viri,

D. GULIELMI ROBERTSON, S. S. T.P.

ACADEMIÆ EDINBURGENÆ PRÆFECTI;

NEC NON

Amplissimi SENATUS ACADEMICI consensu,

Et nobilissimae FACULTATIS MEDICÆ decreto;

PRO GRADU DOCTORIS,

SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS ET PRIVILEGIIS
RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS;

Eruditorum examini subjicit

SYLAS NEVILLE,

BRITANNUS.

Soc. Med. Edin. Soc.

Sic ut quimus, quando ut volumus non licet. TERENT.

Prid. Id, Sept. hora locoque solitis.

EDINBURGI:
Apud BALFOUR et SMELLIE,
Academiae Typographos.

M,DCC,LXXV.

Viro Praeſtantiſſimo

JOANNI MANNING, M. D.

Sanandi artem apud Norvicences,
Summo cum honore ſuo,
Et civium ſalute,
Exercenti;
Ingenio, doctrina, probitate, morumque urbanitate,
Inſigni:

Et
Viro vere eximio, atque
Admodum reverendo,

CALEB FLEMING, S. S. T. P.

Humani generis amico,
Libertatis, et in civitate
Et in eccleſia,
Vindici acerrimo,
Vitae integritate, animi beneficentia,
Morumque puritate,
Omnium bonorum laude digno,

Hoc,
Grati animi et obſervantiae
Teſtimonium,
Offert

S. N.

TENTAMEN PATHOLOGICUM

INAUGURALE

DE

PROGNOSI IN FEBRIBUS.

PROOEMIUM.

SCRIPTORES antiqui Graeci et Romani, in omnibus fere artibus et diſciplinis, praeclara et plane miranda ingenii monumenta dedere ; ex his ſapientiae, humanam fere ſuperantis, animi excelſi, fortitudinis, patriae et libertatis amoris, et omnis generis virtutis exempla pulcherrima petenda ; antiquorum eruditio et animi dotes virtuti aequales fuere :

Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Muſa loqui.———

In

In hiſtoria, eloquentia, et poeſi, ab omnibus palmam abripuere; et, ſi de eorum ſcriptis medicis idem dici non poſſit, id ignorantiae multarum oeconomiae humanae partium, quae hodiernis bene notae et familiares ſunt, non ingenii aut curae defectui vel negligentiae, tribuendum. Ab inimicis ſtudii antiquorum objicitur, eorum ſcripta multis erroribus et falſis theoriis ſcatere: Eſto; ſed omnes qui ſine invidia et praejudicio loquuntur innumeris obſervationibus egregiis, et factis utiliſſimis plena eſſe agnoſcunt, et cum multa utilitate et fructu uberrimo perlegi poſſe; venerandi ſemperque colendi *patris medicinae* egregia merita, famam, auctoritatem quis, ignorat? *Aretaei* ſagacitatem, et in morbis diſtinguendis deſcribendiſque diligentiam inſignem, omnes qui ipſi ſagaces ſunt medici ſummis laudibus efferunt; elegantia et facundia *Celſi* omnibus medicinae cultoribus, aeque ac puriſſimae Latinitatis amatoribus, ſemper placuit. Sed quid amplius dicam de re in qua inter omnes, ſaltem cordatiores, convenit? Eleganter *Claudianus* ad ſtudium antiquorum ita hortatur:

Interea muſis animus dum melior inſtet,
Et quae mox imitere legas, nec deſinat unquam
Tecum Graia loqui, tecum Romana vetuſtas.

Veteres

Veteres paucis medicamentis ufi, et diaeta tenui et aquofa freti, *prognofi* maximam curam impendere, et obfervationes utiliffimas de morborum fignis, curfu, et eventibus, reliquerunt; fapientia etiam fua in difficilibus morbis diftinguendis, et eventibus futuris praefagiendis, magnam et meritam laudem quaefivere.

Cum ergo fert animus antiquorum fcripta quaedam perlegere, his rationibus, et rei dignitate ductus, nunc placet *de Prognofi in Febribus* quaedam differere. Sed pauca de prognofi in univerfum praemittenda funt. Et in tota materie tractanda fequentem ordinem obfervare liceat.

CAP.

CAP. I.

De Prognosi in Universum.

MEDICI recentiores theoriis et disputationibus suis implicati, et viribus medicamentorum chemicorum et aliorum valentiorum freti, magis in morbis subigendis et sanandis quam in eorum progressu et signis observandis operam posuerunt; nimis, ut opinor, prognosin negligentes, qua sane nulla pars medicinae est utilior aut praestantior, nulla ad aegri quietem, salutem, rectamve curationem, nulla ad medici dignitatem et honorem magis spectat: Cum enim omnium consensu novisse morbum et ab aliis recte distinxisse, primus est ad ejus sanationem gradus, nemo quidem incolumitatem aut praesagire aut aegrotis parare potest qui nec genus mali bene perspectum habuit, nec ejus eventum monstrare certis signis norit; is vero cui omnia haec nota sunt et cum majore confidentia et feliciori exitu curationem instituet, aegri amorem, maximam famam et glo-

riam apud omnes ex praesagio felici assequetur, et si ex signis infelix eventus expectandus sit, praesagio suo culpam et vituperationem vitabit. Medici autem artis praesagiendi ignari, naturae statum morbique progressum et vires non observantes, saepius medicamentis prorsus inutilibus vel etiam nocentibus, vel utilissimis, intempestive usurpatis, utiles naturae motus aut impediendo aut intercipiendo, eventus laethales inferant. Hinc fit, ut quidam medici sedulitatis et studii nescii, quorum consilium praecipuum est opes cumulare, omnium de signis et praedictionibus ignari, vel in re desperata incolumitatem et sanationem promittant, vel, rebus integris et feliciter progredientibus, omnia metu, moestitia, et terrore impleant, ita dignitatem suam et artis turpissime prodentes, et hominum fidem in medicina ita turbantes. Tota etiam futuri victus in morbo, et curationis ratio ex praecognito statu pendet, ut optime dixit Galenus de Cris. lib. i. cap. 3. 'Generosi autem medici atque arte Hippocratica digni est officium, futurum statum praecognoscere, cum omnem victus rationem ad ipsum inspiciens, instituat. Eadem ratione principium morbi, atque augmentum, non ubi jam perfecta sunt, cognoscere, sed multo antea praestabit praenoscere.'

Ex

Ex omnibus nunc dictis praestantia et nobilis natura hujus partis medicinae, gloria et fama quas medicis, securitas et animi oblectatio quas aegris affert, satis superque apparent. Sed, ut ad rem nos accingamus, satis stabilitum est fundamenta praesagii ex observatione virium naturae morbique ex toto pendere, ut nos docet Galenus de Constit. art. med. cap. 18. 'Medicus quippe his duobus, morbo inquam et natura colluctantibus, animum semper intendit, atque dum discernit, quodnam horum robustius sit, primum quidem secum de salute hominis aut interitu, praesagium depromit; deinde vero, quo alterum altero fortius esse novit, tum et illius praefinitum tempus agnoscit.' Igitur nullo alio modo melius salus vel interitus praevideri potest quam ex accurata virium tum morbi tum naturae notitia; si enim morbus fortior sit, eventus tristis omnino erit; sin vero vires naturae validiores sint, aeger sine dubio convalescet, si nihil culpa vel ignorantia admittatur. At cum naturae victoria non nisi declinantibus morbis, aut saltem in eorum statu contingat, medici est, diligenter naturae et morbi viribus perspectis, an eae eousque perdurare possint, conjicere: Quod ni faciat, de vita et morte praesagium haud probe instituere potest. Hinc praeter naturae et morbi

cog-

cognitionem, futuri quoque aegroti ſtatus ſeu vigoris cognitio erit neceſſaria. Ex his conſtat aequalibus naturae et morbi viribus obſervatis, ubi ſtatus ſeu criſis morbi cito futurus ſit naturam morbum ſine dubio ſuperaturam, at tarde eadem criſi futura contrarium atque infauſtum judicium fiet. Totam rem optime expreſſit Galenus in lib iii. cap. de Criſibus 'Et quidem ſine horum trium exacta dignotione nihil de ſalute inveſtigari contingit, non magis quam hoc ſciri poteſt, hominis robore, oneris magnitudine, et viae longitudine antea non perſpecta: Nam aegri vires portanti onus, morbus vero oneri, tempus autem, quod uſque ad ſtatum extenditur, longitudini viae reſpondent.'

His omnibus collatis, patet totam doctrinam praeſagii in morbis apud antiquos ex naturae et morbi viribus inter ſe compoſitis, atque morbi ſtatu futuro dignoſcendo, pendere. Sed manifeſtum eſt eorum regulas praecognitionis, utut bonas, vix ſatis definitas eſſe; innumeris et optimis obſervationibus atque factis plena ſunt eorum opera, ſed rationibus parum ſtabilitis et connexis. Quidam igitur ex recentioribus, viri doctiſſimi et de antiquis et de medicina optime meriti, hunc defectum ſupplere, nec abſque ſucceſſu, conati ſunt; inter eos *Lud. Duretus* et *Proſp. Alpinus* magnopere

lau-

laudandi; nec praetermittendus eſt Jod. Lommius qui breviter quidem, ſed perſpicue et accurate, praecipua antiquorum praeſagia nobis dedit: Hi auctores ſyſtema dogmaticum inſtituere aggrediuntur, et facta ab antiquis ut vera obſervata ratiocinatione confirmare; verum et ſolum fundamentum omnis hujuſmodi ſyſtematis ex *viribus medicatricibus naturae* adverſus poteſtatem morbi pugnantibus pendet; ſed difficilia quaedam et dubia hic oriuntur quae in ſect. i. cap. ſeq. ſuſius explicabuntur.

CAP.

CAP. II.

DE PROGNOSI IN FEBRIBUS.

SECT. I.

Fundamenta generalia Praesagii in Febribus.

AD prognosin in febribus rite intelligendam, earum causae, tum *proximae*, tum etiam *remotae*, prius indagandae sunt. Sed talis disquisitio fines hujusmodi tentaminis longe transiret, et cum tota de febrium causis et differentiis doctrina a celeberrimo *archiatro* nostro tam clare, tam diserte, tanta eruditione, tali acumine ingenii traditur, nullo modo necessaria est.

Antiqui et eorum inter recentiores discipuli totum praesagium in febribus, aeque ac in aliis morbis, ex comparatione roboris naturae cum vi et ma-

malignitate morbi petiere, febres in progreſſu varia ſymptomata exhibent, quae majoris vel minoris momenti ſunt, prout malignitatem morbi, vel naturae vires et ad ſalutem proclivitatem, monſtrant. Ex his quidem, ſi pro certo cognoſci poſſint, veram ac certam prognoſin ſtabilire oportet; ſed diſtinctio inter ſalutaria et mortifera ſigna eſt perdifficilis; plerumque enim in febribus multa viſa ſunt ſymptomata de quorum natura et indole, et utrum ad vires medicatrices naturae, an ad vim morbi referenda ſunt, non conſtat. Quomodocunque autem res ſe habeat, omnis de prognoſi theoria ex doctrina de proxima morbi cauſa ejuſque effectibus, mortem motuſve ad ſanitatem inducentibus, petenda eſt. Medici hactenus ex ſignis ſalutaribus praecipue prognoſtica ſua condidere; ſed, ob varias et prorſus pugnantes de cauſa proxima ſententias, et noſtram de principio vitali ignorantiam, manca et inutilia adhuc videntur: Hoc praeſagii ſyſtema doctrinam antiquorum et recentiorum multorum de materie morbifica, ejuſque coctione et expulſione, pro fundamento habet; ſed haec doctrina tam validis et ſagaciſſimis argumentis in hac academia profligatur, ut nos morari non debet, nec

magis

magis doctrina viſciditatis in ſanguinis maſſa, nec quantitatis, vel acrimoniae bilis, &c. Et cum omnia febrium phaenomena nos docent, earum originem praecipue pendere ex mutationibus in ſtatu *generis nervoſi*, prognoſis hoc fundamine tentanda eſt.

Primum inter omnes convenit, in omni febre alias eſſe conditiones ad mortem, et alias ad ſalutem et morbi amotionem, tendentes: Utrum prioris generis motus ſine ſalutaribus unquam obtinent incertum, et ut magis curioſitatis quam utilitatis relinquendum. Omnes tamen medici, ſolo Tenet excepto, conſentiunt utriuſque ordinis conditiones in omni febre praeſentes eſſe, niſi in cauſae primo impetu, quando haec morbum producit eventus ex motibus bonis vel malis dignoſcendus eſt. Ex ſignis ſalutaribus judicium perdifficile eſt. Poſt illuſtriſ. Hoffmannum omnes *ſpaſmum* in initio febrium obtinere obſervarunt, cujus exiſtentia morbi durationem, ſolutio ejuſdem finem dat. Hucuſque doctrina ſpaſmi ſatis evidens eſt, et conſilium naturae in cordis et arteriarum actione aucta apertum facit, nempe ſpaſmum ſuperare potius quam ullam in humoribus corporis mutationem inducere; et etiam bene explicat cur evacuationes ſemper comitantes febris ſolutionem efficiunt; ſemper

per enim spasmi relaxatio hujusmodi evacuationibus magis aut minus praestolatur. Sed fatendum est, hanc rem alio conspectu difficultatibus non carere, quando intermittentis febris paroxysmus solvitur spasmus finem absolutum habuisse videtur; sed certe quaedam corporis conditio permanet quae reditum ejus producit, et sicut omnis febris a causa spasmum inducente oritur, hujus a motione sola aegri salutem renovare possumus: Sed ex doctrina febrium patet, causam spasmum inducentem debilitatem generis nervosi esse; sed hic obscuritas nos invadit, nam status sensorii communis, ex quo pendet debilitas, nos admodum latet. In stadio calido febrium sensorii communis vis plurimum augeri videtur, quae in actione cordis et arteriarum majorum etiam augeri satis apparet; sed mala conditio sensorii communis adhuc manet, et, ut sanguinis impetus primaria videtur potestas vim cerebri excitans, verisimillimum est actionem auctam cordis et arteriarum ad eam renovandam idoneam esse; perdifficile tamen est rationem reddere quare febres non ex toto sanentur durante primo paroxysmo, quando actio major est, et non nisi post plures, cum eadem actio minor et debilior est.

Ex his omnibus fatendum, rationem qua utitur natura ad ſanitatem in febribus reſtituendam perquam obſcuram eſſe, et ignorantia noſtra principii ex quo pendent vita et ſanitas difficultatem auget.

Quid igitur faciendum, cum ex ſignis *ſalutis* nulla *certa* prognoſis trahi poſſit? Ex ſignis quae proclivitatem ad *mortem* oſtendunt magis vera ac confirmata prognoſis petenda eſt. De his autem ſignis ex cauſarum mortis in univerſum, et praecipue in febribus, notitia judicandum eſt. Quum vero vita ab *excitatione ſyſtematis nervoſi*, quamvis ratio modusque ignoratur, pendet, et certas res externas poteſtatem habere hanc excitationem augendi minuendive aeque notum eſt; ſyſtema etiam animale ita conſtitutum eſſe ut vitam ſuam aliquamdiu ſuſtinere poſſit, quia quaedam ejus functiones ad excitationem ſyſtematis nervoſi, cerebri praecipue, ſuſtentandam aptae ſunt.

Satis igitur manifeſtum eſt, cauſas mortis duplices eſſe, *directas* vel *indirectas*. Prioris generis ſunt ea quae in ſyſtema nervoſum immediate agunt, incitationem ejus invadentes; hujuſmodi ſunt frigus, animi pathemata, excitatio nimis violenta, venena, &c. Poſterioris generis ſunt omnia functiones oeconomiae animalis ad principium

pium vitale ſuſtentandum neceſſarias turbantia et delentia. Magni et illuſtriſſimi viri Boerhaavius et Hoffmannus prioris generis cauſas vix tetigiſſe, et omnia ad poſteriores retuliſſe videntur. Ad cauſas mortis ſpeciatim conſiderandas nunc progrediendum, et primum cauſas directas.

Frigus. Ut calor eſt inter praecipuas ſyſtematis nervoſi cauſas excitantes, ita frigus contrarium effectum habere exiſtimari poteſt; et exempla non raro occurrunt: Sed in his caſibus mortem a ruina ſyſtematis circulatorii et humorum congelatione multi oriri putant: Sed veriſimilius eſt ex modo quo frigus ſomnum et mortem inducit, et ex effectibus diverſorum graduum in animalibus ſomniculoſis id gradatim et lente ſyſtematis nervoſi vim minuere. Sed doctrina de natura et effectibus frigoris quibuſdam difficultatibus involvitur, et vix hujus loci eſt, cum raro cauſa mortis in febribus eſt. In ſtadio frigido febrium intermittentium homines interdum moriuntur; ſed veriſimile eſt frigus effectum ejuſdem cauſae eſſe quae et ſine frigore mortem induxiſſet.

Animi Pathemata. Quoſdam animi motus ſtimulantes, et alios manifeſte ſedantes eſſe, ſatis conſtat. Primi generis affectus incitationem ſyſtematis

ſtematis nervoſi augentes, ſecundi minuentes et debilitantes. Hujus exemplum timoris effectus dant, quos nemo ex ulla in ſyſtema circulatorium operatione directa oriri exiſtimat, ſed ex motu ob cerebri mutationem ceſſante. Sed haec hactenus; hae enim cauſae rarius in febribus mortem inducunt, et reliquae ſaepius exitium ferunt, ita paulo fuſius tractandae ſunt.

Excitatio vel reactio nimis violenta, quae vel ſaepius iterata vim vitalem labefacit, vel violentia ſua ſtructuram cerebri ad actionem principii vitalis neceſſariam delet. Phaenomena ſomni et vigiliarum ſatis oſtendunt talem violentiam morti occaſionem dare poſſe. Veriſimile eſt cerebrum ita conſtitutum eſſe, ut ejus excitatio ipſa poſtea excitationem imminuat, et collapſum inducat; nulla alio modo acceſſum ſomni intelligere poſſumus; et eodem modo percipimus unamquamque incitationem violentam debilitatem congruentem producere, et ſaepius repetitam tandem mortem inducere. Haec igitur cum aliis cauſis in exitu febrium lugubri multum poteſt.

Venena etiam mortem directe inducunt; ut cauſae mortis indirectae diu habebantur; ſed nunc in genus nervoſum immediate agere ab omnibus conceſſum. Medici in venenis definiendis in diverſas

verſas partes abiere; ſed ſequens definitio noſtrae ſententiae ſatis convenit, ea, nimirum, eſſe corpora tollere excitationem poteſtatis nervoſae directe tendentia, in febribus ſubito mortiferis, in quibus ante mortem ſphacelus in quadam remota, et minus nobili corporis parte, locum habebat, probabile eſt mortem a veneno induci quando pars ipſa in qua extat ſphacelus nullius momenti ad vitam eſt, et humores in multis caſibus vix mutati vel inepti ad circulationem redditi apparent; dicimus ergo mortem ſequi *ex vapore ſeu halitu putrido* in corpore genito, et actionem ſive incitationem cerebri delente. Utrum hic vapor ſit ejuſdem naturae cum aere mephitico non hic refert diſquirere; ſed peſtifera natura vaporum ex putredine orientium ſatis nota et confirmata eſt; miaſmata etiam quae tam conſpicuam partem cauſae febrium remotae conſtituunt ex quadam putredine oriuntur, et a debilitate et morte ſubita ab iis interdum inducta, ſedantis et debilitantis naturae ſemper videntur.

——————aut ipſa ſaepe coorta
De terra ſurgunt, ubi putrorem humida nacta 'ſt,
Intempeſtivis pluviiſque, et ſolibus icta.

LUCRET.

Cauſae

Caufae mortis ex venenis pendentes ob conditiones fequentes variae, ratione virium, funt. 1. Miafmata interdum tam fortia funt, vel tanta copia ad corpus applicata, ut mortem immediate inducant. 2. Eundem effectum producere poffunt debilitate ex paucis paroxyfmis oriente adjuta. 3. Interdum tam debilia funt ut mortem non inducant, nifi ut fermenta agentia. 4. In multis febribus ad putrefactionem proclivitas in humoribus noftris perquam evidens eft; utrum haec ex fermentis putridis, vel ex motu et calore pendeat, non hic inquirendum. Sufficit dicere, talem ftatum faepe venenum producere duobus modis agentem; primum in maffam humorum circulantium eam putridam reddens. 2. Humorum fluiditatem augens, qua varie effufi et ftagnantes vaporem virulentum et lethalem, mortem faepiffime inferentem, producunt, et fectiones cadaverum jam dicta confirmant. Plurima exempla in operibus Morgagni, Ill. Pringle, Lind, &c. occurrunt, et in fectionibus mortuorum in celebri illa pefte *Maffilienfi*. Caufae mortis quae in fubftantiam cerebri medullarem agunt inter directas numerandae funt. Prima fatis nota eft, *compreffio* ad propagationem motus in cerebro prohibendam fufficiens. Haec exitium etiam in febribus interdum inducit; fed

raro,

raro, et saepius in aliis morbis; igitur nihil amplius de ea in hoc loco dicemus. *Consumptio substantiae ipsius cerebri*, et *obstructio* vasculorum cerebri, peccato *liquidi visciditate depravati* a summo Boerhaavio inter causas mortis directas memorantur; sed minus accurate, et tota res in febribus ad causas praecipue duas redit; nempe, ad excitationem nimis violentam et venena.

Causae mortis indirectae sunt quae functiones ad sanguinis circuitum, systema universum humoribus, et corpus nutrimento supplendum, et ita ad vitalis principii continuationem et tutelam necessarias turbant; sed quae functiones ad sanguinis circuitum necessarias corrumpunt, praecipue in febribus obtinent; eas hic enumerare vix necessarium; omnes fere mortem inducentes, quatenus a febribus oriantur, redeunt ad auctum sanguinis impetum, quo inflammatio aut effusio in partibus quarum functiones ad vitam sustentandam maxime necessariae sunt, et ex quibus resorptio humoris effusi non facile locum habet producitur. Quando enim resorptio aut evacuatio nulla est liquor stagnans in putredinem vertitur, et fatalis eventus fere semper comitatur. Causae igitur indirectae ex propria febre orientes inflammationi

effusi-

effusionive in viscera thoracica vel abdominalia plerumque referuntur. Ex causis igitur mortis et directis et indirectis fortiores in febribus videntur, excitatio seu reactio violenta quae impetu reiterato ipsum principium vitale exterminat, vel cerebri organizationem ad hujus principii actionem necessariam concidit, vel eodem impulsu organizationem partium ad sanguinis circuitum apprime necessariarum corrumpit. 2. Venenum principium vitale evertere valens. Tale est miasma vel contagio quae febris causa remota erat, aut putredo progressu morbi genita; utroque casu, effectus hujusmodi potestatis praecipue apparent vel in genere nervoso signa debilitatis, vel in massa sanguinis putredinem in ea, vel in humoribus ex ea orientibus inducentes.

Ex omnibus supra dictis manifestum est, signa eventus lethalis in febribus esse: 1. Symptomata graviora vis *stimulantis* seu reactionis violentae; 2. Vis sedantis seu debilitatis insignis; denique, 3. Proclivitatis ad putredinem in humoribus. Singula igitur symptomata quae unumquemque statum manifestant, nunc quaerenda et patefacienda sunt, ordine sequente; primum in omni statu, de signis ex functionibus *animalibus*; secundo ex functionibus *vitalibus*; demum ex functionibus *naturalibus*, provenientibus agendum.

SECT.

Sect. II.

Reactionis nimis violentae, seu Vis Stimulantis Signa.

PRaeter delirium ferox quod potius est symptoma phrenitidis, sive impetus in cerebrum localis, pauca hujus vis signa ex facultate animali pendent. Quaedam tamen, ut opinor, sunt, et, inter alia, *vigilia continua* quae in febribus mala plerumque judicatur, stimuli et irritationis signum, delirium, convulsionem, et alia funesta inducens; multa exempla nobis reliquit Hippocrates aegrorum post vigilias perpetuas mortuorum, qualia sunt uxoris Dromeadae *; haec mulier a primo morbi die ad quartum insomnis; plerumque somno carere est morbi fortissimi manifestatio; inspice historias multorum febricitantium in epidem. † traditas, in quibus somni absentia pessimos effectus producebat. Et de omnibus merito dicit di-

* Epidem. i. aegrot. 11.

† Lib. i. com. 2. &c.

vinus Senex *, 'Pessimum vero est, si neque interdiu neque noctu dormiat.' Hujusmodi enim vigilia ex dolore vel anxietate magna vel delirio fere semper oritur, ut plenius Hippocrates nos docet †, 'Pestiferum autem est non dormire nec interdui, nec noctu. Aut enim a dolore atque labore sic vigilaverit; aut, de hoc signo, suae non erit mentis.' Magna enim vitae injuria est, si vigiliarum et somni vicissitudo nulla est in febribus, ut multi aegroti, in quibus omnia fere alia symptomata levia aut saltem mediocria erant, post hoc moriebantur.

Quippe patentia cum totas ardentia noctes
Lumina versarent oculorum expertia somno,
Multaque praeterea mortis tum signa dabantur.

LUCRET. lib. 6.

Nunc ad signa vis stimulantis ex *motrice facultate* petenda transeundum; hujus enim facultatis cognitio ad prognosin indagandam utilissima. Plurima quidem symptomata vis sedantis, sed pauciora stimulantis ex hac fonte oriuntur; *inquietatio* tamen seu *jactatio* interdum vis stimulantis signum est, quatenus motus vitiatio turbulenta sit, nempe, cum

* In 2. Prognos. text. 12.

† In Coac. praesag. 3. text. 17.

cum morbi malignitate aut violentia aeger nullo consistit loco, sed varie se jactat, attollit, deprimit. Hoc symptoma praecipue apparet in ardentibus et maxime perniciosis febribus. Quod attinet ad prognosin, certum est omnem *inquietationem* sive jactationem, nisi criticam exacerbationem felicem prae-euntem, malam esse. Ita Hippocrates * Silenum moribundum sese multum jactasse memoriae prodidit; et de muliere in Mendacium foro decumbente † ait, 'Septimo super-riguit, febris acuta, sitis ingens, se jactavit, &c.'

Neminem in rebus medicis quam minime peritum latere potest, signa ex *facultate vitali* ad praesagia in morbis condenda summi momenti esse. Haec cognitio ad naturae vires atque infirmitatem denotandas utilissima est; hinc Galenus ‡, 'Si facultas vitalis potest morbi ferre vigorem, necesse est, servari hominem, atque ipsa nequeunte, mori.' Robur vero seu infirmitas hujus nobilissimae facultatis ex actionibus ipsius robustis firmisque, vel laesis et debilibus, cognoscitur. Vitales vero actiones sunt pulsus et respira-

tio.

* 1. Epidem. com. 3.

† Epidem. 3. aegrot. 12.

‡ In Lib. de pulsibus cap. 34.

tio, et ex his vitae atque morborum ſtatus futurus deprehenditur.

Facultas vitalis in *corde* praecipue ſedem habet, ut animalis in cerebro; hinc poteſtatis excitantis in illa facultate ſigna praecipua ex *actione cordis et arteriarum aucta* oriuntur. Haec autem actio ex vario ſtatu *pulſus* atque *cordis* praecipue dignoſcitur; ſed de cordis actione ex ſtatu pulſus tantum judicare poſſumus. De *pulſu* judicamus vel ex uno ictu vel ex multis ſimul ſumptis. Ex uno icto primum de *velocitate*; 2. De *robore*; 3. De ſtatu *arteriarum* naturam ictus *modificante*; in multis ſimul ſumptis, primum de *frequentia*; dein de *aequalitate et conſtantia*, judicamus. Secundum hunc ordinem igitur pulſus *celer ſeu velox* primo conſiderandus eſt. Diſtinctionem inter pulſum celerem et crebrum, velocem et frequentem, quidam pathologi reſpuunt, ſed perperam ſententia aliorum peritia atque doctrina inſignium; verum eſt quidem pulſum frequentem cum celeri ſaepe conjunctum eſſe, ſed non ea proportione ut diſtingui nequeant, ſaltem ſi infra 90 in 1 frequentia eſt; ſed ſi amplius 100 eodem temporis ſpatio eſt non aeque, nam in hoc caſu ſpatium a cordis ſyſtole occupatum breve eſt, et diſtingui non poſſit. Omnium tamen conſen-

ſu

ſu pulſus celer, quando obſervari poſſit, irritationis et diatheſis phlogiſticae, ideoque vis ſtimulantis, ſignum eſt. *Pulſus creber* ſeu *frequens* hoc etiam loco conſiderari debet ; ſed quaedam ambiguitas hic adeſt ; nam non raro pulſus frequentia ex ſola debilitate oritur, et cum alia debilitatis ſigna talem frequentiam comitantur, ex hac cauſa oriri fere certum eſt : Sed ſi eodem tempore mediocriter robuſtus ac validus occurrit, potius ſignum ſtimuli ac irritationis quam debilitatis eſt ; et hoc ſenſu Galenus * ' Vehemens pulſus a facultatis ſemper robore fit, ac quo ſit vehementior, tanto robur majus eſſe facultatis.' Sed ea frequentia quae vim ſtimulantem validam oſtendit proxime conſideranda eſt. Bene notum eſt, pulſum frequentem vocabulum relativum eſſe, ſecundum diverſas hominum aetates. In infantia enim 120, vel etiam 140 pulſationes in 1, ſine periculo fiunt, ſed per totam vitam poſtea, dummodo homo ſanitate fruatur, conſtanter pulſus frequentia minuitur, ut tandem in homine quinquagenario vel ſexagenario modus pulſationis ordinarius eſt 60 in 1. Status naturalis frequentiae igitur ex varietatibus aetatis, ſexus, tempe-

* In lib. 2. de praeſag. ex pulſibus, cap. 7.

periei et naturae corporis cognoſcendus eſt; hiſque conſtitutis, alia differentia ex peculiari *idioſyncraſia* oriri poſſit; ſed in hominibus juſtae aetatis ſtatus naturalis frequentiae a 60 ad 80 in 1 porrigitur. Doctiſſimus et peritiſſimus *Haller* 90 in 1, maximam naturalem frequentiam ſtatuit; et concedendum eſt irritatione non magna ad hunc numerum augeri poſſe; ſed in multis febrilem pulſationis ſtatum a 70 in 1, incipere certum eſt; ideoque judicium de frequentia ex natura atque temperie aegri praecognitis formandum eſſe.

Pulſus in *febre* ab 80 in 1, ad 120 in 1, ſurgit, et certe omnis major frequentia periculoſiſſima eſt. Ill. *Haller* dicit, neminem aegrotum pulſationes 120 in 1, per aliquod tempus habentem ſanitatem recuperare: Sed id viri illuſt. dictum cum grano ſalis accipiendum eſt; nam, ut quidam homines natura magis irritabiles ſunt, eorum pulſus ex eadem cauſa multo magis frequentes quam aliorum non ita irritabilium fieri poſſint; et multi peritiſſimi medici confitentur febricitantium pulſus 120 in 1 ſaepe ſuperare ſine eventu fatali. Inter omnes tamen convenit, talem frequentiam, ſi per dies aliquot duret, ſummi periculi ſignum eſſe. Omnis tamen prudens medicus conſiderare debet, pulſum frequentem a multis

con-

conditionibus caſu accidentibus, et ab acceſſionibus criticis ſalutari eventu ſtipatis ſaepe oriri.

3tio, *Vis* ac *robur* pulſus contemplandum eſt; ideoque *pulſus plenus ac magnus*. Pathologi ſaepe diſtinguunt pulſum validum a pleno et magno; ſed quo fundamento nititur haec diſtinctio non ſatis apparet. Pulſus tamen plenus et magnus actionis cordis auctae fere ſemper indicium eſt, et, per ſe ſpectatum, eſt potius ſymptoma ſalutare; ſed cum celeritate conjunctum irritationem et ſtimulum ſignificat; et ſi ſtimulus cerebrum directe invadat et diatheſis phlogiſtica eodem tempore locum habet, inter ſigna non minime pernicioſa numerandum eſt. Et pulſus plenus qui cerebri affectionem *coma* inducentem plerumque comitatur peſſimus eſt.

Pulſus *magnitudo* ex magnitudine in ſanitate aeſtimanda eſt; nam in hac re inter diverſos homines magna eſt differentia, quae partim arteriarum magnitudini diverſae, partim earundem profunditati diſſimili, tribuenda eſt. Igitur in comparatione pulſuum inſtituenda, utrumque carpum tangere neceſſarium eſt.

4to, *Status tenſionis in arteriae tunicis* examinandus eſt; nam ex hoc *pulſus durus* vel *mollis* dignoſcitur. Durus eſt, quando ictus magnitudo

et

et vis dispares sint ; ideoque in pulsu debili durities vel mollities vix discerni possit. Haec autem pulsus duritia nullo alio modo nisi constrictione et tensione arteriarum aucta explicanda est, et ut omnes phlegmasias ullius momenti semper comitatur vis stimulans sine dubio est, et diathesin phlogisticam ex tono arteriarum aucto pendere quam maxime ostendit. Si pulsus satis magnus sit, durities facile distinguitur ; sed si arteria parva sit, aliter res se habet, et utrum durities stimuli vel debilitatis effectus sit incertum manet, et ex aliis circumstantiis indagandum est. Ita saepissime pulsus parvus et contractus post V. S. major et plenior evadit ; sed si ex debilitate parvus fuisset, hoc evenire non potuisset. Sequitur igitur ex tensione a V. S. amota pulsum parvum fuisse.

Denique, *aequalitas* pulsus contemplanda est, id est, si ictus aequalia intervalla inter se observant, et non solum aequalitatem intervalli in multis ictibus, sed etiam aequalitatem in uno ictu observamus ; hae conditiones diversae interdum ex irritatione oriuntur, ut in *palpitatione* ; sed in febribus ex irritatione sola raro occurrunt ; et saepius debilitatis signa sunt, et saepissime irritationis et debilitatis conjunctae.

Haec

Haec igitur ſigna ex pulſu vim ſtimulantem ſignificant, non autem ex uno tantum, ſed ex multis inter ſe conflatis, judicium ferendum eſt. Pulſus celer, creber, validus atque durus, irritationis et ſpaſmi non minimum indicium eſt. Sed celer, creber, parvus, et inaequalis cum irritatione debilitatem conjunctam monſtrant.

Alterum indicium actionis cordis auctae ex *calore aucto* peti poſſit. De difficultatibus doctrinae caloris animalis non hic agendum; inter omnes enim convenit, velocitatem ſanguinis auctam calorem auctum inducere, qui igitur ſic auctus ut effectus vis ſtimulantis contemplandus eſt. Fallaciae tamen in hac re eſt periculum; nam ſtatum caloris in alio tantum cum noſtro comparando ſcire poſſumus, qui variis conditionibus varius eſt; ſi igitur pro certo ſtatum caloris ſcire velimus, thermometro utendum eſt.

Antiqui in quibuſdam ſcriptis ſuis de calore acri verba faciunt, ſed nihil paeter calorem magnum eos intellexiſſe veriſimile eſt; iidem de *calore acri et pungente* loquuntur; talis autem calor eſt, ut videtur, quando calor ex *ictu pulſus* ſentitur. Vehemens corporis ex *febre* caliditas ſemper mala eſt; de hujuſmodi caliditate ſtimulante ſequentia auctoris Prorrhet. intelligenda,

'Æſtuoſi rigores quadantenus pernicioſi, &c.' Thoracis vel abdominis caliditas dolorifica ſemper fere funeſta; nam morbi magni et lethalis ſignum eſt *, perquam eleganter poeta effectus hujuſmodi caloris vehementis deſcribit:

Intima pars homini vero flagrabat ad oſſa:
Flagrabat ſtomacho flamma, ut fornacibus, intus.
Nil adeo poſſet cuiquam leve, tenueque membris
Vertere in utilitatem: Ad ventum et frigora ſemper,
In fluvios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum jacientes corpus in undas.
Multi praecipites lymphis putealibus alte
Inciderunt, ipſo venientes ore patente.

Lucret. Lib. vi.

Vis ſtimulantis ſtatus etiam ex *cauſa* peculiari intelligi poſſit, quae in febribus ex *ſyſtematis reactione* fere ſemper oritur, quae, ſi debilitati excutiendae aequalis ſemper erat, ſalutaris eſſet; ſed interdum major interdum minor eſt; in his caſibus vires medicatrices *ſpaſmum* ſyſtematis ſtimulum naturalem producunt; nunc igitur dicendum eſt, vim ſtimulantem ſecundum vigorem ſpaſmi eſſe, vaſa extrema praecipue a ſpaſmo afficiuntur, ut ex

* Quaedam ad hanc rem habet Galenus, in lib. ii. de ration. vict. in acutis, et in lib. i. prognoſt.

ex arida cute, calore aucto paroxyſmum febrium calidum comitante, apparet.

Linguae etiam ariditas ſpaſmi ſtatum monſtrat; hujus autem ariditatis cauſa eſt muci ſecretio imminuta ex conſtrictione excretoriorum; ſaliva, mucus, et omnis humor qui partes tenuiores exhalare poteſt, ſedimentum craſſum ſemper reliquerant: Integra ſanitate, humoribus integris, calore non aucto, nulla arteriarum conſtrictione, hujuſmodi ſedimentum eſt tenue, et ſemper humidum; ſed in febribus craſſum, aridum, et ſaepe nigrum, et non ſolum linguae, ſed etiam faucibus dentibuſque, adhaeret. Niger tamen color in febribus ad putredinem vergentibus praecipue apparet; ſed tamen in aliis febribus per longum tempus durantibus non raro; dicit graviſſimus auctor *, hunc colorem ignearum ſeu ardentium febrium cum ſummo ſqualore eſſe proprium, perpetuoque non parum timendum, omniumque maxime, ſi una adfuerint ſigna alia perniciosa. Solet itidem ardentes peſtilentes detegere; in eadem ſententia eſt Hippocrates †, 'Periculoſiſſimam eſſe linguam nigram et pallidam;' et iterum,

* Profp. Alpin. lib. v. cap. 9.

† In Coac. praeſag. § 2.

rum, ' nigro vero in iis facto colore, mortem denunciant.' Lingua ficca, inaequalis, dura, horrida, exafperata, et rupta, peffima eft. Tales ab Hippocrate in iifdem Coacis optime defcribuntur: ' Lingua, quae in principio quidem inhorruit, in colore vero permanet; progreffu autem temporis exafperatur, livefcit, et rumpitur, lethalis eft.' Sed quomodocunque haec fint, certum eft figna linguae fauciumve fpafmi modum exprimere.

Aliud fymptoma fpafmi et interdum caloris eft *fitis vehemens et praeter naturam*; fed utcunque fpectata vim ftimulantem fignificat; aliae etiam caufae fitis funt obfervatione dignae; omnis acrimonia in fanguine fitim producit, ut ita diluta noxam nullam corpori producat. Sitis vero immoderata in febribus acutis femper fere mala, et una cum aliis fignis malis aleae, et periculi plena. Hippocrates * aegrum tali ftatu laborantem verbis aptiffimis ante oculos noftros ponit: ' Tremores autem in manibus fiebant, et caput concutiebat, et oculorum intuitus pravi, et *fitis fortis*, et cum potaffet, rurfum petebat, et *rapiebat*, ac largiter bibebat; *avellere autem non poterant*, lingua

ficca,

* In lib. vii. Epidem. com. 3.

ſicca, et manus ambas in os ferens manducabat, cum eſſet tremula.'

Inſedabiliter ſitis arida corpora merſans
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
Lucret. lib. vi.

Aliud ſpaſmi ſignum eſt *aliarum ſecretionum imminutio*; quae varie apparet, perſpirationis inviſibilis, et urinae imminutione: Spaſmus enim non ſolum in externis, verum etiam in internis partibus obtinet; ideoque alia ſigna ex ſecretionibus internis petuntur; *alvus aſtricta* indicium peculiare vis ſtimulantis ſemper aeſtimatur.

Alterum ſignum eſt *ſanguinis extravaſati ſtatus*: Sed de hac re multae difficultatis et dubitationis cauſae ſe oſtendunt, et his immorari nunc non poſſumus; qui vero huic quaeſtioni curam impendere cupiat, in ſcriptis virorum celebrium *De Haen* et *Hewſon* multa utilia inveniet. Sufficiat nobis in praeſentia dicere, ſanguinis ex vaſis detracti ſuperficiem coriaceam ſeu inflammatoriam vis ſtimulantis manifeſtiſſimum ſignum eſſe.

Hic etiam memorandus *dolor capitis*, qui a pleriſque in initio febrium ad ſtimulum refertur.

Principio caput incenſum fervore gerebant.

Hunc

Hunc dolorem antiqui ſignum appropinquantis phrenitidis habebant. Ita Gal. in 5. de loc. affect. et ex mente Hippoc. in 3. progn. capitis, in febribus continuis dolor vehemens et aſſiduus delirium praeſagit; ſed de hoc ſymptomate non minima eſt ambiguitas, quia interdum cum pulſu languido, et facie pallida, et in typho, ubi impetus laevis, evenit; ſed tamen quoties calore, facie rubra, lucis et ſoni intollerantia ſtipatur, ex impetu ſanguinis in caput manifeſte oritur, et ſignum vis ſtimulantis aeſtimandus eſt.

Ordinis ratione neceſſarium erat omnia haec ſigna vis ſtimulantis ſigillatim conſiderare; ſed judicium noſtrum ex plurimis conjunctis ſtabiliendum eſt; huic conducit omnia ſigna ſupra explicata breviter recenſere; haec autem ſunt, vigilia, jactatio, pulſus velox, frequens, validus, et durus, calor auctus, et alia ſpaſmi ſigna; lingua ſordida atque arida; ſitis praeter naturam, alvus aſtricta; denique, cruſta ſanguinis coriacea. Si omnia haec vel eorum plurima in febre appareant, certum eſt vim ſtimulantem in aegroto praevalere; haec autem nimia ſtimulans vis, violenta excitatione ſaepius iterata, et debilitatem inducente, periculoſa eſt. Sed hujuſmodi actione aucta per ſyſtema univerſum manente, raro per ſe fatalis eſt; et ſi ad nullam

lam partem nobiliorem determinata, facile plerumque medicabilis, et univerſaliter in febre minus periculoſa eſt quam debilitas.

Vis in febribus ſtimulantis in *partes determinatio* varias *phlegmaſias* efficit; de quibus nunc non differendum. Verum quidem eſt, in ſectionibus cadaverum a hujuſmodi febribus mortuorum, inflammationem et gangraenam in variis viſceribus interdum inveniri, quamvis vita durante ſymptomata peculiaria talium inflammationum nuſquam apparebant, et in prognoſi condenda hujuſmodi inflammationum occultarum ſigna inveſtiganda eſſe; ſed ſi in tali diſſertatione haec omnia tractarem, extra fines duceret; igitur alia ſigna mortis in febre *pura* attingamus.

SECT.

Sect. III.

Debilitatis, ſeu Vis ſedantis, Signa in Febribus.

STIMULANS vis, cum aliis cauſis conjuncta, mortem inferre poteſt: Sed vis de qua nunc agere inſtitutum eſt, in febribus ante omnes mortifera; ideoque ex ea praeſagium mortis in febribus praecipue petendum eſt. Debilitas in febre ſine dubio maxime praevalet, et tantum dubitatur utrum ejus cauſa vel effectus eſt, quodam nomine ut effectus intueri poſſit; ſed debilitatem plerumque aliis omnibus ſymptomatibus priorem eſſe, ſatis conſtat ex *miaſmatis* et *contagii* effectibus, quae noſtris corporibus ſedantia forſitan ſunt, et ſaepiſſime omnia debilitatis ſigna ante reactionem morbi etiam initio producunt.

Signa debilitatis nunc ſigillatim contemplanda ſunt; proinde ut ex animali, vitali, et naturali facultate oriantur.

Motu

Motus voluntarii laesi apparent, 1. Vigore imminuto; 2. Motus inaequalitate, et intervallis, et vi.

1. *Vigore imminuto.* 1. *Lassitudo* est inter prima signa febris. Primo aeger difficultatem stando vel ambulando sentitur, et discumbere ei necessarium est; et protinus recumbere ubi pauciores musculi intenduntur, tandem decubitus in latus molestus est, et tergo quiescit; sed etiam in hoc situ musculi pauci agunt, et in debilitatis progressu aeger in lecto prolabitur, vel genua se sustinendi causa protendit: Sed interdum id etiam extra vires est, et membra, ut cadaveris, ex lecto prona jacent; haec confirmant multa in Hyppocrate, et aliis antiquis. 'At gravitas totius corporis et manuum ac pedum mala est *.' 'Si vero proclivior est, ac deorsum delabitur subinde ad pedes, majore cum periculo est †;' et diserte Galenus ‡, 'Scito igitur nunc dejectionem appellari, cum quis modo *hominis viventis* decumbere non potest, sed tanquam *mortuum inanimumque corpus* deorsum fertur.' Multa alia antiquorum testimonia adducere possum; sed haec sufficiant.

F † Debilitas

* In coac. praesag. text. 493.

† Hippoc. in 1. progn.

‡ Lib. 1. de humorib.

Debilitas etiam ex aſpectu *vultus* et *oculorum* judicari poſſit, faciei muſculi varie ex variis animi paſſionibus aguntur et evolvuntur, in ſanitate mira alacritate et vivacitate praediti. Igitur eorum *flacciditas* in febribus peſſimum ſignum eſt. Hippocrates * ſcribit, ' Conſiderari convenit hunc in modum per morbos acutos principio vultum aegroti, ſitne ſimilis bene valentium, potiſſimum ſui, ita enim optimus erit; ſi vero quam maxime contrarius ſimili ſit, exitioſiſſimus eſt;' et Galenus in comm. Hippocrati ſuo aſſentit.

In motu veloci, alacri, et vivida *oculorum*, in eorum ſplendore, bono colore, &c. ſanitas maxime apparet; ideoque contraria conditio debilitatis et morbi non parvum indicium eſt. Praeſagia ex oculis apud antiquos celebrantur †, ' in febre non intermittente, ſi vel non audiat, vel non videat, jam debili exiſtente corpore, mors proxima eſt ‡.' ' Oculi audacia, delirii ſignum eſt; et dejectio, et fractio malum §.' Et ex innumeris aliis veterum

* Lib. 1. progn.

† Vid. Hippoc. lib. 3. Epid. aegr. 3. Coac. praeſag. lib. 3. ' Qui in febre continua muti jacent oculis conniventibus,' &c. Prognoſt. 1. ' Si enim lucem effugiant;' et ſequentia.

‡ Lib. 4. Aph. 49.

§ In 6. Epid. ſect. 1.

rum locis conſtat, hoc ſignum ſummi ponderis eſſe. Et inter recentiores plura de ejus praeſtantia apud illuſt. Lind videnda.

Motus irregulares debilitatem quam maxime patefaciunt; hinc *tremores* in motibus voluntariis, in febre caſtrenſi, et aliis typhi ſpeciebus, quam maxime malignis, conſpicui. Quando lingua iiſdem tremulis motibus afficitur, majoris debilitatis indicium eſt. 'Jure igitur optimo, dicit Galenus *, tremorem ex virium infirmitate perpetuo fieri demonſtravimus.' Idem in alio loco † 'tremor igitur linguae accidit, debilitata animi facultate;' praeſagium funeſtum ex tremore etiam illuxit in ſene de quo Hippoc. cujus eodem tempore extrema frigida erant. Sequentia etiam Hippoc. in eodem libro ad hoc reſpiciunt ‡, 'incipientibus veluti ſubtremuli, et digiti et labia cum loquerentur, itidemque aliae partes.'

Denique, *ſpaſmus* in muſculis diverſis debilitatis in facultate motrice ſignum eſt. In muſculis ad velocem et vividum motum aptis, ut oculorum, praecipue apparet. Ob hanc cauſam oculi interdum fixi et immobiles videntur, interdum palpebrarum

* In comm. de Trem. convulſ. et rig.

† 1. Prorrhet. text. 19.

‡ Lib. 4. Epid.

brarum et oculi globi motus non congruunt. Signa oculorum mala praecipua luculenter nobis dedit medicinae antiquae princeps *. Oculus ſtupidus debilitatis praecipuum ſymptoma eſt. Auctor Prorrhet. nos docet † 'Hebetatus oculus, vitiatuſque, et concretus, immobiliſque, et tenebroſus ſi fuerit, malum;' et recte; nam in febribus fere ſemper lethale, niſi ex cauſa aliqua critica oriatur. Hoc ſymptoma exitiale obſervabatur ab Hippoc. ‡ de virgine illa pulchra Nerei quae

—————'merita nec morte peribat,
Sed miſera ante diem.'—— —— VIRG. ÆNEID.

Multa alia de oculorum in febre ſignis ex antiquorum ſcriniis proferre poſſem; ſed brevitas operis non ſinit.

Ex eadem debilitate maxillae inferioris muſculi ſpaſmo afficiuntur. Hinc *triſmi* ſpecies vel *ſtridoris dentium* in febribus interdum occurrens. Plurimi alii muſculi convulſionibus momentaneis afficiuntur, et ut *carpum* praecipue obſervamus: Hinc *ſubſultus tendinum*; convulſio manuum ac pedum ab Hyppoc. § in Eraclitis uxore obſervata

* Prognoſt. text. 35. Aph. 4. 49. antea citato.
† Lib. i. 46.
‡ Epidem. lib. 5.
§ Epid. vii. 108.

fervata hujufmodi fuiffe videtur; eoque etiam perverfiones in aphor. 4. 49. obfervatae.

Senforii communis functiones etiam ex animali facultate pendent; harum ftatus faepiffime debilitate febrili afficitur; ideoque primo,

Languor tandemque *defperatio*, in febrium funeftiffimarum initio, faepe apparent, et fignum quam maxime mortiferum praebent; de animi pathematum origine et caufis non eft locus differendi; tantum obfervandum eft, ea debilitati vel vigori in fenforio communi quam maxime congruere.

Haec defperatio, omnis fpei ab initio abjectio, et fatalis eventus timor in peffimis febribus typhi generis maxime infignis eft. Poeta philofophicus *Lucretius*, in elegantiffima fua peftis celebris *Athenienfis* defcriptione, hoc fymptoma ita memorat.

Atque animi prorfum vires totius, et omne
Languebat corpus, lethi jam limine in ipfo;
Intolerabilibufque malis erat anxius anguor
Affidue comes, et gemitu commifta quaerela.

Et poftea,

Perturbata animi mens in maerore, metuque;
Trifte fupercilium.———

Illud in his rebus miferandum et magnopere unum
Ærumnabile erat; quod, ubi fe quifque videbat

Implici-

Implicitum morbo, morti damnatus ut eſſet,
Deficiens animo moeſto cum corde jacebat
Funera reſpectans, animam et mittebat ibidem :
Idque vel in primis cumulabat funere funus.

Lucret. Lib. vi.

Senſus interni plurimum turbati plerumque in febre ſunt; id oſtendit *idearum confuſio*, *memoriae laeſio*, et hinc *conſociationis uſitatae* perturbatio; talia igitur animi turbati prima ſigna : Poſtea ſomnus inſomniis turbatus; inſomnia et deliria in multis conveniunt; prior poſteriorem proxime advenientem ſaepe monſtrat; animi tamen inconſtantia manente, *delirium* manifeſtum eſt, quod, uti inſomnium, ex cerebri inaequali excitatione vel collapſu oritur; ſed in debilitate ſemper ex poſteriore; furor nullus, nulla ira, ſed tantum placida imaginationis ſermoniſque inconſtantia et mutabilitas, nulla corporis agitatio; inquietudo nulla, ſed primo ſomnolentia quaedam, ex qua tamen aegrotus facile excitari poſſit, amicorum et rerum uſitatarum conſpectu, tandem vero memoria labefacta his abigi non poteſt.

Delirium igitur hujuſmodi a pathologis *mite* nominatum, in ſummo gradu eſt quando aeger, conſociationis uſitatae immemor, ſuum lectum, cubiculum ſuum, conſanguineos, amicos, et fami-

familiares ſuos ignorat. Tales delirantes, Galeno teſte *, nedum tumultuoſe non exclamant, non exſiliunt, ſed quieti quinimo jacent, &c. Et in Prorrh. tales deſipientiae vocantur, 'tremulae, obſcurae, contractabiles:' Ejuſdem generis ſignum eſt *pudoris* et *verecundiae naturalis* in quibuſdam functionibus amiſſio, uti foeces urinamve in lectis expellere, ita aliqui cum vas ad mingendum tenuerint, mingere in eo non recordantur, ſed in lecto mingunt. Haec plerumque memoriae amiſſionis ſigna ſunt, quamvis ex muſculorum ſphincterum paralyſi interdum oriuntur. Huc reſpiciunt Hippoc. † ſequentia: 'Deliria circa neceſſaria, peſſima; quae ex his exacerbantur, lethalia ſunt.'

Somni atque *vigiliarum* doctrina in quibuſdam obſcura eſt. Sufficiat hic dicere, ſomnum ex facultatis animalis collapſu pendere; igitur ad ſomnum magna inclinatio excitationis cerebri imminutae, ideoque debilitatis ſignum eſt. Sed quando nec advenit ſomnus, et aeger cito excitatur, potius *Typhomaniae* nomine venit, quae irritationem conjunctam indicat.

Coma

* Lib. 1. Prorrhet. 33.

† In Coac. Praeſag. 3.

Coma ejuſdem generis ſignum, ſed minus periculoſum, niſi jam provecto morbo. De his omnibus obſervandum quod dicit Hippocrates *, 'Somnus atque vigilia utraque, ſi naturae modum exceſſerint, malum.' 'In quo morbo ſomnus laborem facit, mortale †.' Mali omnes ſomni, ut recte obſervat Galen. in comm. haberi debent, qui nihil juvant, et omnium maxime qui evidenter laedunt, ut plenius Galenus in loco citato.

Senſus ſitis ſublatus in hoc loco memorandus; ſemper in febribus aegrotantes moderate ſitire bonum; ſitis enim febrem fere perpetuo comitatur. Sed quamvis plerumque calor et ariditas in ore et faucibus, cum putredine in ventriculo, cauſae ſitis manifeſtae, adſunt; ex debilitate tamen ſenſorii communis mens eam non ſentit; hinc Hippocrates ‡, 'Sitis quae non ex ratione in acutis morbis ſolvitur, mala eſt.' Funeſtiſſimum hoc eſt ſignum, praeſertim ſi alia exitialia ſigna una apparuerint. In hanc ſententiam optime ſe exprimit Galenus ||, 'Huc acceſſit ad cumulum aliud ſignum

* 2. Aphor. 3.

† 2. Aphor. 1.

‡ Prorrh. i. 57.

|| Lib. i. Epidem. com. 2

ſignum exitioſum, quod cum antea aeſtuaſſent, *amplius non ſitirent*; atqui quando, qui antea *ſi ti flagrarent*, poſtea eſſent a *ſiti liberi*; horum duorum ſit neceſſe eſt alterutrum, aut morbi ſolutio, aut virtutis extinctio, ita ut praeſentia mala amplius non ſentiant; at non contingit a morbis his vindicari, ſiquidem exitialia erant ſymptomata.' Hunc ſtatum morbi Hippocrates eleganter pinxit in hiſtoria Hermocratis, 3. Epidem. * ubi inter alia ſequentia obſervat, 'Lingua initio aduſta fuit, ſomnum non habuit; vigeſimo perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente conſtabat, loqui non valebat, lingua inaruit, *non ſitiebat*, obdormiſcebat aliquantiſper comatoſus.'

Viſus Defectio, in febribus, eſt aliud vis debilitantis ſymptoma mortiferum; ut enim nullum ſenſus inſtrumentum eſt magis perfectum, ac exquiſite delicatum; nemo vitium in eo eſſe hoc caſu exiſtimat. Hoc ſignum ab Hippocrate, in Aphor. †, et etiam in Coacis memoratur, 'Jam labaſcentibus viribus, ſiquidem aeger *non videat*, aut non audiat, vel a labro, *oculo*, nare, diſtorqueatur, *lethale*;' funeſtiſſimum vero apparet, poſt criticam exacerbationem, aegrum non videre, vel

 tenebras

* Com. i. Ægrot. 2.

† Aphor. iv. 49.

tenebras, vel caliginem ante oculos verſari, aut affundi ſplendores aliquos, aut eum lucem ferre non poſſe.

Et duplices oculos ſuffuſa luce rubentes.

De Nat. rer. Lib. 6.

Aliquando tamen ſine dubio ex vitio inſtrumentorum ſit viſus vitioſus, perturbatus, tenebroſus, quamvis ex ſtatu ſenſorii communis oriri videatur: Sed multa ſuadent, ex ſtatu inſtrumenti pendere interdum, aeque ac ex collapſu ſenſorii communis. Ita multa loca parva obſuſcari in omnibus corporibus vicinis ex collapſu partiali nervorum opticorum oriri videtur; hoc fundamento nititur obſervatiſſimum illud mortis ſignum,

Floccorum collectio, et ab antiquis, et a recentioribus, ſaepiſſime memoratum. Diſertiſſime Hippocrates*, 'de geſticulatione manuum haec cognoſcere oportet, qui in *febre acuta*, aut phrenitide, aut pulmonia, &c. manus ob os fert, aut fruſtra venatur muſcas, aut colligit feſtucas, aut de veſte evellit pilos, aut de pariete ſtipulas carpit, id omne malum exitialeque eſt.' Talis deſipientia Galeno etiam fatalis viſa, ut ex multis in

* 2. progn. 23.

in ejus ſcriptis locis colligi poſſit. Hujus ſtatus deſcriptio tam exquiſita a Coo noſtro in hiſtoria uxoris Dealcis datur, ut eam hic referre abſtinere non poſſum. 'Ab initio co-operiebatur, et perpetuo tacita ſemper, villos ſtraguli captabat, vellebatque, et ſcalpebat, plorabat, moxque ridebat, non dormiebat †.'

Viſus defectio inter ſigna mortis appropinquantis obſervatur; tum enim, extincta fere animali facultate, aliarum omnium facultatum actiones cito extinguuntur.

Ad vitalis facultatis functiones nunc progrediamur. *Cordis et arteriarum* actio in omnibus febribus debilitate ſubnixis maxime debilis eſt. Hujus debilitatis ſignum eſt *ſyncope* vel *animi deliquium*, quod ex deficiente cerebri in *cor* vi oritur; nam praecipue apparet quando corpus erigitur.

Syncope autem non ſemper adeſt; igitur de debilitate actionis cordis atque arteriarum, praecipue ex *pulſu*, judicamus. Pulſus debilis frequens, et inaequalis, ſemper debilitatis ſignum eſt. Si enim cordis actio debilis ſit, ejus ventriculi non deplentur, ideoque cor ad novam contractionem citius ſtimulatur. Omnis muſculi actio

† Lib. 3. epidem. com. 3. aegr, 15.

actio ex debilitate inaequalis fit, et inter alios cordis.

Pulſus tardus a quibuſdam in febribus ex debilitate obſervatur; ſed raro occurrit, teſtibus praeſtantiſſimis medicis, niſi quando *coma* praeſens eſt; et tum debilitatem ſignificat, ſed minus periculoſam.

Calor corporis vigorem circulationis oſtendit, ideoque calor auctus inter ſigna vis ſtimulantis memoratur. Calor plerumque febrem comitatur; in quibuſdam tamen abeſt, vel ſaltem minor eſt, et typhum deſignat, quo in morbo quam maxime pollet debilitas; ubi igitur calor corporis non eſt pro ratione pulſus frequentiae debilitatem monſtrat.

Calor auctus linguam aridam efficit; ideo *lingua humida* in febre debilitatem et febrem typhum notat.

Senſus frigoris eſt aliud debilitatis ſignum; circuitus enim imminuti indicium eſt. In initio febrium frigoris, ſine horrore, tremore, aut rigore, ſenſus, vim maxime ſedantem in cauſa monſtrat; horror enim, tremor, et rigor reactionis validae ſigna manifeſta ſunt. Sed poſt morbum aliquamdiu progreſſum, nulla ambiguitas. In partibus extremis et prominentibus frigus ut de-

bilitatae

bilitatae cordis actionis signum, et praesagium maxime exitiale, ab antiquis memoratur. Ex multis quae dare possem, sequentes observationes et exempla, ex eorum operibus, capiat lector. Hippocrates de Philisco lethaliter aegro ita scribit: '*Extremitates* undiquaque *frigebant*, nec jam ad calorem amplius redibant *,' quod multis aegris suis ante mortem contigisse, in libris epidem. nos docet. Cum extremarum partium frigiditate lividitas conjuncta pessimum est. Ut Cous in Philisco, Sileno, Erasino, et aliis aegris moribundis, observavit. Alia signa exitialia cum hoc semper apparent. De Pythone in Thaso mortuo decem diebus ita scriptum: 'Altero die sub meridiem *extremae partes frigebant*, praeter caeteras, manus et caput, obmutuit, voce defectus est, diu brevi spirans,' &c. †. Peculiares quasdam observationes de facie pallida, de frigiditate in naso, auribus, &c. instituti nostri brevitas recensere vetat.

Ad debilitatem etiam pertinet vasorum rubrorum in tunica conjunctiva *absentia*, et musculorum faciei collapsus. Faciei turgiditas a vasorum pleni-

* Lib. 1. epidem.

† Lib. 3. epidem.

nitudine pendet. In animi igitur deliquio facies in omni parte labafcit, et facies *Hippocratica* vulgo dicitur, ob multas *Coi illius magni* de ea obfervationes. Quarum una difertiffima hic apponenda; in ea enim, quafi *tabula picta*, aegrum jamjam moriturum ante oculos noftros ponit: ‘ Nafus eft acutus, cavi oculi, adftricta tempora, aures frigidae contractaeque, et fibrae earum verfae, et item cutis circa frontem dura, intenta, arida, et color totius vultus viridis, aut niger, aut lividus, aut plumbeus *.’ Facies hujufmodi *cadaverofa* merito vocatur.

Huic figno conjungendus eft *fudor frigidus*, praecipue circa caput et collum. De aegrotis in febre peftilenti dicitur,

> Sudorifque madens per collum fplendidus humor.
>
> De nat. rer.

Ex experientia fcimus, hocce fignum debilitatem notare; fed qui fit, non tam facile explicatur, nifi ex vaforum fanguiferorum relaxatione oriatur; hujufmodi fudores, feu *defudationes*, ut a quibufdam vocantur, aegrum nihil allevant, fed fere femper exitiales funt. De hoc figno antiquorum teftimonia innumera,

* 1. prognof.

innumera, pauca tantum ad ſtabiliendum ex eo praeſagium utilia, hic citanda. Merito dicit Hippocrates in Prognoſt. ‘ Peſſimi vero, qui *frigidi* ſunt, et qui circa caput tantummodo eveniunt, vultum et cervicem. Hi enim cum acuta febre, mortem ; cum mitiore, morbi longitudinem, indicant.’ Et in poſtrema conſtitutione peſtilenti, cujus nobis dedit hiſtoriam, hoc ſymptoma in multis aegris moribundis obſervabatur ; in Philiſco *, ‘ quintum ſub diem obmutuit, *frigida ſudavit* ; extremae partes liveſcebant ; die ſexto ad meridiem eſt defunctus.’ In uxore Dromeadae † ‘ *extrema membra frigida*, toto tempore *ſudavit*, deliravit, ſpiritus magnus, rarus, paulo poſt convulſiones a capite coeperunt, ſubito obiit.’ Talis ſudor alia prava ſigna ſequens certiſſimi exitii indicium eſt. Talis fuit uxoris Olympiadae, cujus hiſtoriam Cous in Epidem. 7. enarrat, ‘ Vox non ſolvebatur, neque ipſa quicquam allevabatur, oculi triſtes, ſpiritus ſublimis, qui per nares trahebatur, color pravus, *ſudor circa pedes et crura*, cum jam circa mortem eſſet.’

Sedantis vis effectus in ſtatu *reſpirationis* ſaepiſſime apparet ; reſpiratio parva, frequens, et cum labore,

* Lib. 1. epidem. aegrot. i.

† Lib. 1. epidem. aegrot. xi.

labore, debilitatis ſignum eſt; non tamen ſine ambiguitate; nam idem ſymptoma, ob ſanguinis circuitum difficilem, ex *obſtructione* in *pulmonibus* oriri poſſit. Sed quum alia obſtructionis ſigna abſint, debilitati tribuendum eſt; ratio et modus hujus ſymptomatis ex *doctrina reſpirationis* petenda eſt, et hic praetermittenda, quia explicationem in praeſentia nimis longam requirit. Hippocrat. plus huic ſymptomati in praeſagiis ſuis, quam pulſui, tribuiſſe videtur. Ita * dicit, 'Spirationis autem facilitatem exiſtimari oportet perquam magnam vim habere ad ſalutem in omnibus morbis acutis.' Et in eadem ſententia eſt Galenus, in Comment. ſuo, 'Bona reſpiratio thoracem, cor, et omnes alias partes ſervientes reſpirationi, recte valere demonſtret,' &c.

Reſpiratio quae vocatur *ſublimis* extremae debilitatis plerumque ſignum eſt, et una cum aliis malis ſignis fatalem eventum denunciat. Exempla in uxore Olymp. nunc memorata, et in Ariſtocrate moribundo, 'Ad noctem *ſpiritus ſublimis* eſt factus, ſudor exiguus circa frontem, infernae

'partes

* 1. Prognoſt.

partes frigidae, anxius *.' Interdum tamen *obſtructio pulmonum* et debilitas conjunguntur.

Aliud ſymptoma hic obſervandum eſt, *vocis et loquelae* ſtatus. Vox a muſculis glottidis pendet, et ea ratione ad animalem facultatem pertinet; ſed ut cum reſpiratione connexa hujus loci eſſe videtur. In morbis vox minuitur, aut vitiatur, aut prorſus tollitur : Omnes autem voces vitiatae in febribus ſemper malae ſunt, et ſummum vitae diſcrimen minantur. Hinc Hippoc. in Coac. praeſag. † 'acuta vox et lugubris, et oculorum obſcuratio, &c.' Ibi enim vocem debilem et acutam inter mala ſigna recenſet. Vocem imminutam ſignum ſummae debilitatis eſſe, omnibus fere notum. In *aphonia* tandem deſinit, quae fati imminentis certiſſimum indicium, praecipue cum aliis ſignis funeſtis. In Coacis dicitur, 'Quibus *vox* in *febre intercepta* ſine judicatione, cum tremore moriuntur.' Et, in alio loco ‡, ſcribit Hippoc. 'Quae cum *exſolutione* fiunt *aphoniae* peſſimae.' Exſolutione hic intelligit Hippoc. facultatem animalem ac vitalem reſolutam vel maxime languentem ; ideoque

H † mor-

* Lib. 7. epidem.

† Text. 257.

‡ Prorrhet. 1. 24.

mortem inſtare. Exempla ſunt in Hippoc. et aliis paſſim *; hujuſmodi ſtatum eleganter pinxit Hippoc. in hiſtoria Pythionis in 3. epidem. praecipue in fine hiſtoriae: 'Octavo frixit, *voxque eum defecit*, ſpiritus exilis et imminutus, et decimo mane *ſine voce*, multum frigus, febris acuta, multus ſudor, obiit.' Hujus tamen ſymptomatis ratio vix in promptu eſt; ſed veriſimile videtur quoſdam minutos et delicatos motus ex quibus vox pendet debilitate affici. Sed ad ſigna vis debilitantis ex facultate naturali petenda veniamus.

Signorum ex functionibus naturalibus accurata cognitio ad prognoſin in febribus condendam eſt maxime utilis, praecipue cum excretiones ad praeſagium in aegrotis plurimum facientes ad naturalem facultatem attinent, quam nunc aggrediamur, ab appetentiae et ventriculi ſtatu incipientes.

Debilitas *ventriculi* apparet in *anorexia*, *nauſea*, et *vomitu*; ex ſtatu corporis ſuperficiei a ſpaſmo affectae pendet, ut in doctrina cauſae proximae febrium optime atque dilucide explicatur ab illuſtr. uſus medicinae Prof. noſtro.

Nauſeam

* 1. Epidem. aegr. 4. lib. iii. ejuſdem operis aegr. 4. Ibidem aegr. 2. et aegr. 14.

Nauſeam et vomitum contenta quaedam ventriculi interdum producunt; ſed tum etiam res ad debilitatem redit; igitur vomitus febrium peſſimarum ex debilitate orientium fere ſemper ſymptoma eſt; ciborum appetentia ſublata in febribus eſt malum, ut Galenus nos docet, ‘ faſtidium cibi per ſe ipſum pravum eſt ſignum, * &c.’ et Hippocr. de aegris quibuſdam in epidemica conſtitutione mortuis, ‘ cibos quoſvis perpetuo faſtidiebant, non ſitiebant †.’ Idem fere accidit in Euryanactis filia, ‘ quoſvis cibus toto hoc tempore faſtidivit, neque appetivit quicquam, neque ſitiit, etſi acri et calida deſtillatione vexaretur ‡.’

Diverſarum ſecretionum ſtatus in febribus non facile obſervatur; verum eſt quidem multa de vomitibus, alvi dejectionibus, atque urinis bonis et malis, in antiquorum ſcriptis inveniri poſſe; ſed ut fundamento potius incerto nituntur, hic praetermittenda ſunt. In proxima ſect. de vi ſeptica quaedam praeſagia ex his excretionibus capienda ſunt; ad nutritionem quod attinet, tempus ad mutationem in ea vix ſufficit.

Debilitas

* Gal. lib. vi. aph. 6.

† Hippoc. lib. i. epidem. com 1

‡ 3. Epidem. ſect. i.

Debilitas interdum apparet in *deglutitione* amissa vel imminuta; illud tamen symptoma ex locali affectione vel paralysi oriri potest.

Apparet etiam debilitas in *vesica urinaria* et *intestino recto*; excretiones foecum alvinarum vel urinae involuntariae debilitatem manifeste produnt; ambiguitas quaedam est in statu comatoso, ubi hoc symptoma non ex instrumentorum debilitate, sed ex memoria laesa, pendet. Sed in priore casu foecum et urinae excretiones involuntariae continuae vel frequentes exquisitae debilitatis indicia sunt. Hoc sensu Hippoc. * 'Lethale est etiam quodcunque sine sensu exit.' Si ex delirio, seu mentis alienatione, oriatur hoc symptoma, minus est periculosum quam si, mente sana et non omnino errante, ab extincto contingat sensu earum partium per quas excretio fieri debet; alienata enim mens revocari potest, sentiendi autem facultas nunquam.

Quod antea dictum de vis stimulantis signis, nunc dicendum de indiciis vis sedantis, non ex uno vel altero symptomate, sed ex multorum concursu, non ex debilitate in una vel altera functione, sed ex ea quae systema universum inquinare et pessumdare videtur, judicium docti et prudentis medici capiendum esse.

SECT.

* Coac. praesag. cap. de deject.

SECT. IV.

Irritationis et Debilitatis conjunctae ſigna.

QUAEDAM ſunt ſigna quae ſuſpicionem hujuſmodi conjunctionis praecipue creant; ea breviter memorare hujus loci eſt: Talis irritatio ſaepe in *cerebro* apparet, et topicas inflammationes occultas ſignificat, quales poſt mortem ſaepe inveniuntur, quamvis ſigna inflammationis vulgata antea non apparuiſſent. Hic obſervandum, *diatheſin phlogiſticam* eſſe interdum *topicam* et maxime periculoſam, quum adverſus partes ad vitam neceſſarias dirigitur.

Signum talis affectionis in *cerebro* eſt lucis et ſoni intolerantia, quum eodem tempore impetus ſanguinis in ſyſtemate univerſo non videtur auctus. Ratio videtur incerta, ſed forſitan ex diatheſi phlogiſtica in parte et tono vaſorum aucto peti poteſt. Sed lux praecipua irritatio in hoc caſu videtur, et non impetus ſanguinis in vaſis oculorum.

Ejuſdem

Ejusdem generis aliud symptoma est. *Vasa rubra* innumera in *oculi tunica conjunctiva* visa, cum nulla alia signa inflammationis apparent.

Tertium ex irritabilitate et debilitate signum est.

Somnus turbatus, in quo aegroti dormiunt, vigilant, delirantque, ex irritatione quadam in cerebro pendens.

Coma vigil et *typhomania* eodem referenda. Pejus vero signum est, et saepe hujus generis, *vigilia continua*, praecipue cum jactatione et anxietate conjuncta, doloris molestiaeque indicium est ; nulla enim anxietatis causa magis pollet ad producendam hujusmodi jactationem quam cerebri irritatio.

Postremum denique signum irritationis et stimuli est

Delirium certi generis : Delirium mite inter signa debilitatis jamdudum contemplati sumus ; sed aliud delirium ex conjunctione quadam irritationis atque stimuli oritur, ideoque hoc in loco considerandum venit. Tale delirium est *mite* cum quibusdam irritationis signis, ut agitatione, jactatione, impatientia ex lecto prosilire, &c. stipàtum. Irritationis in cerebro non minimae certissimum indicium est.

Huic

Huic ſigno jungere liceat omnes *motus convulſivos* et *ſpaſmodicos*, qui nedum debilitatis, ut antea dictum, verum etiam irritationis in *genere nervoſo*, ſigna ſunt.

Pulſus frequens, parvus, durus, et contractus eundem ſtatum indicat; ex debili actione cordis ejuſdem contractio frequens, et evacuatio imperfecta oritur, et ob eandem cauſam pulſus durus, quamvis ſigna inflammationis non manifeſta ſunt; forſitan ſtatus irritationis et ſtimuli nullum indicium hujuſmodi pulſu magis manifeſtum.

Denique, ex *excretionibus* dignoſcitur hic ſtatus; *urinam* tantum obſervare nobis facile licet: Hic urina tenuis, decolor, ſubito limpida, ab antiquis medicis, praecipue Hippocrate, ut ſignum phrenitidis obſervata, conſideranda venit. Sed, ob rationem antea dictam, nihil de urina dicendum.

Signa igitur nunc memorata irritationem in quadam parte corporis, ut in cerebro, manifeſtant, cum in omnibus aliis partibus debilitas quam maxime obtinet, et irritationis progreſſum prohibet; haec autem ſigna in febribus ante omnia eventum exitialem praeſagiunt.

Sect. V.

Proclivitatis ad Putredinem in Humoribus Signa.

VIS medicatricis et confervatricis naturae *nifus quidam* vim fepticam in primis viis faepe monftrant; hinc cibi ex *animalibus* confecti *faftidium*, in febribus frequentiffimum, putredinem in *ventriculo* fignificat; eandem fignificationem habet *potus acidulati* et *diluentis* magnum in aegrotis defiderium; plurima hujufmodi affectionum exempla in operibus Hippocratis et Galeni extant, in febribus putredinem verifimiliter habentibus; unum eft in muliere quadam quae, 'Tertio a partu die, febre correpta eft acuta, horrida, multo tamen ante partum febriculofa decubuerat, *cibumque faftidierat*;' et in fine hiftoriae, 'haec perpetuo cibum faftidierat, animo linquebat,' et tandem obiit *,' alia exempla paffim in Epidem. occurrunt; hunc cibi faftidium alia mala figna faepe comitantur, et tunc fignum magis periculi habet.

Putredo

* Epidem. lib. iii. § 3. aegrot. 2.

Putredo etiam saepe dignoscitur *gustu malo* et *nauseoso*; hoc signum putridos quosdam humores, &c. in ventriculo indicat, quorum vapores ad linguam et palatum exhalantes gustum vitiatum efficit.

Eodem fundamento nititur quando aegri omnia sibi oblata *putrida* et *nauseosa* putant. Nam iidem vapores putridi ex ventriculo orientes, *odoratus* instrumenta inquinantes, hunc effectum producunt.

Foetor in respiratione semper observatur ut putredinis signum maxime notabile, et non parum exitiale;

> Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
> Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
>
> De nat. rer. 6.

Diversorum quidem hominum in sanitate respiratio ex pulmonibus, ex *dentibus carie affectis*, et aliis causis, saepe graveolens est; sed certum est ex vaporibus putridis a ventriculo talem respirationem in febribus non raro oriri.

Eodem referendi *ructus nidorosi*, ut vocantur, qui putredinem magnopere redolent.

Vomitus in intermittentibus ex spasmo, in continuis febribus ex debilitate, in continuis putredinem habentibus ex debilitate cum causa putrida, oritur. Vomitus, si pertinax sit, fere semper putredinem no-

tat; hujusmodi erant vomitiones antiquorum aeruginosae, nigrae, graveolentes, &c. quarum exempla passim in eorum operibus obvia sunt; hinc Hippocrates in Prognost. nos docet, 'Ocyssimam abolitionem seu mortem indicare vomitionem lividam, si grave oleat; atque omnes subputres ac foetidi odores in omnibus vomitionibus mali sunt;' et in historia mulieris quae in foro Mendacium decumbebat *, 'Duodecimo vomuit multa *nigra foetida*, singultus multus, sitis laboriosa; et decimo tertio *nigra virulenta vomuit*, rigor, circa meridiem muta.'

Alvi Dejectiones, etiam ad vim septicam indagandam multum faciunt; dejectiones frequentes liquidae, et maxime foetidae, in febribus pessimae sunt; *colliquativae* vocantur, et post earum accessionem pauci superstites evadunt; plurima exempla in antiquis adsunt, sufficiant autem in praesentia sequentia. Hippocrates ita se exprimit, 'Unoque verbo, qui longis morbis vel acutis tenebantur, *ventris vitio* omnes praecipue mortui sunt †.' Quam sententiam *ducis sui divini* Galenus, in Comment. suo, his verbis confirmat: 'Et pestis quoque

* Epidem. lib. iii. aegrot. 12.

† Epidem. iii. com. 3.

quoque illa longiſſima, quae noſtra aetate vulgata eſt, ex iis qui per alvum vacuantur, omnes prope peremit; quae evacuabantur, erat colliquatio.' Et in Coac. praeſag. cap. de deject. multa haec confirmant: 'Dejectio liquida, quae multum ac ſaepe movetur, aut ſaepe ac parum, malefica.' Eod. cap. text. 63. 'Quibus morbi diuturnitate jam extenuatis, alvus repente ſine cauſa ſolvitur, obmuteſcentibus, tremulis, illis eſt moriendum.'

Putredinis ſigna ſaepiſſime apparent in *ſanguinis* excretionibus; nulla vel imminuta *coagulatio* in ſanguine extavaſato putredinis ſignum eſt, ut naturam ſanguinis nuperis experimentis illuſtratam peritis facile appareat; ſed in hac re quoddam falaciae periculum eſt; nam, ob varias et incertas conditiones conſpectus ſanguinis mutari poteſt, ſed his cautis coagulationis abſentia ſatis vis ſepticae praeſentiam indicat.

Aliud ſignum putredinis ex ſanguine eſt; quando globuli rubri cum ſero miſcentur, *loturae carnium inſtar*.

Alia conditio putredinem indicans eſt, quando ſanguis bene coagulato ſimilis *minima agitatione* diffunditur.

Sed putridum ſtatum praecipue monſtrant *haemorrhagiae* ex variis corporis partibus; diverſis

etiam

etiam conditionibus fluunt; interdum enim *menses* in foeminis, sola naturalis haemorrhagia, ob putredinem vel citus solito, vel aucta quantitate, in febribus manant. Hunc statum in febribus etiam indicant haemorrhagiae ex *renibus* et aliis organis uriniferis quorum vasa, post vasa uterina, facile dilatabilia sunt: Hinc *urina sanguinea* in febribus pestilentibus et aliis maxime exitialibus. In febribus typhi generis exquisite putridis sanguis ex aliis et maxime inusitatis partibus fluit. Ut enim impetus ejus varie concitatur, in *intestina crassa* interdum manat, et dejectiones cruentas efficit; sed superius in canali alimentario lapsus non facile evadit, ideoque coagulatus et nigri coloris est; hinc *atrabilis* ab Hippoc. et aliis antiquis, ut multorum malorum fundamentum, memoratur; et *melaina* illustr. Sauvage eandem originem habere videtur.

Paucus sanguis e *naribus* erumpens *sine impetu* in capitis vasis est signum fluiditatis in sanguine, ideoque summae putredinis; et in febribus pessimis sanguis ex oculis, auribus, et etiam poris cutis manat, et symptoma quam maxime lethale est. Haec signa mortis manifestissima antiquorum sagacitas non neglexit: ‘Nares pauca stillarunt, signumque perniciosum fuisse *.’ Tales stillae in febribus

* Hippoc. lib. iii. epidem.

febribus femper malignam earum naturam indicant; cujus exempla divinus Senex eodem libro nobis reliquit: ‘ Nam Philifcus quidem, Epamenon, et Silenus, quibus parum quarto die et quinto e naribus ftillavit, mortem obierunt.’

Sanguinis ftillatio praecipue funefta cum aliis malis fignis apparens, ita ‘ ex naribus fi ftillicidium fanguinis fuerit, cum fudore frigido et refrigeratione extremorum, lethale *.’ Mortifera igitur fere femper hujufmodi ftillicidia quorum multa exempla in Coi epidem. et Prorrhet. libris tradita ftudiofi invenire poffunt. Multa etiam de aliis fanguinis excretionibus ab antiquis ex eorum experientia notantur; fed, ut magis crifes quam putridum ftatum refpiciunt, in hoc loco minus neceffaria funt.

Sanguis autem in hoc ftatu non femper ex corpore excernitur, fed in varias *telae cellulofae* partes effunditur, ibique ftagnans *vaporem putridum vitae infenfiffimum* producit; exempla hujufmodi fatalis effufionis in variis vifcerum abdominalium partibus ex fectione cadaverum febribus malignis extinctorum, in operibus accuratiffimi *Morgagni* et virorum illuftr. *Pringelii* et *Lind* memorantur; de

* Prorrhet. 1.

de his vero internis effusionibus, vita superstite, non tam facile judicium, sed in corporis superficie sub epidermide saepe observantur, et ex forma et magnitudine, petechiae, maculae, aut vibices vocantur. *Petechiae* parvae, rotundae, et non eminentes per varios, diversis temporibus, colores varios putredinis gradus manifestant. *Maculae* ejusdem naturae sunt, sed majores. *Vibices* sunt etiam magnae, sed forma oblonga, quasi virgis caesus aegrotus fuisset. Hae omnes magnae putredinis signa sunt certissima, ab antiquis etiam observata, ut ex multis locis Hippoc. et Galeni, et ex historia *pestis Atheniensis*, quam contexuit celeberrimus *Thucydides*, claret. In Sileno, ni fallor, et aliis Hippocratis aegris febribus pessimis correptis, petechiae vel maculae observabantur. *Seri* etiam sub cute effusio putredinem significat.

Alia putredinis signa in variis *excretionibus* obvia sunt; dejectiones foetidae et graveolentes, jam memoratae, malae sunt quidem; sed, nisi cum aliis signis malis appareant, exitium non praesagiunt; nam ex putredine in intestinis crassis tantum stabulante oriri possint, cum reliquum corpus a putredine satis liberum sit.

Aliud est symptoma hujus generis *sudor olidus* et *foetidus*; quamvis enim foetor sudoris in universum

verſum putredinem non ſignificat, cum multi in ſumma ſanitate hujuſmodi ſudores habent; ſed ſi in febribus ſudores initio non graveolentes paulatim foetidiſſimi fiunt, ſuſpicionem gravem putredinis creant, praeſertim ſi eodem tempore ſerum a veſicatoriis, et alia omnia ab aegro orientia, eundem foetorem habent. Denique, ſi ex toto corpore *exhalatio cadaveroſa* oriatur, putredinem exquiſitam ſignificat, et de miſero aegroto actum eſt. Egregius poeta ſaepius in hac diſſertatione laudatus multa *debilitatis* et *putredinis* ſymptomata nobis multo magis facunde et eleganter deſcripſit.

Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aſpera tactu.
Inde, ubi per fauces pectus complerat, et ipſum
Morbida vis in cor moeſtum confluxerat aegris;
Omnia tum vero vitai clauſtra lababant.

Subſultus tendinum et *extremarum frigus*.

In manibus vero nervi trahier, tremere artus;
A pedibuſque minutatim ſuccedere frigus
Non dubitabat:——

Facies Hippocratica, &c.

———Item ad ſupremum denique tempus
Compreſſae nares; naſi primoris acumen
Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,

Duraque;

Duraque; inhorrebat rictum; frons tenta minebat,
Nec nimio rigida post strati morte jacebant.

Haemorrhagiae putridae ita notantur,

Aut etiam multus capitis cum saepe dolore
Corruptus sanguis plenis ex naribus ibat;
Huc hominis totae vires corpusque fluebat.

Et iterum,

Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine, et ulceribus vocis via septa coibat.

Haec omnia in morbi initio interdum apparent cum reactio adhuc viget; sed multo saepius morbo provecto, et tum semper signis debilitatis extremae stipantur.

Signis plerisque quae mortem in febribus vel reactionis vi, vel ex debilitate, vel ex putredine intentant, nunc contemplatis statuendum est *praesagium*, non ex uno vel altero, sed ex omnibus quae in singulis aegrotis occurrunt; et quamvis multa debilitatis et putredinis signa conjuncta mortem certissime praesagiunt, interdum tamen, his etiam praesentibus, *mirae* et plane *insperatae* ad sanitatem

tem *restitutiones* eveniunt. Typho cum pessimis signis provecto reactio salutaris saepe oritur, et ad crisin evehit; sed qua ratione modoque *natura medicatrix* in hoc casu agit potius ignoratur: Sed eo usque observari possit, cordis actione mediocriter integra, pulsu, pro ratione aliorum symptomatum, nec debili, nec crebro, et infra 120 in 1. nullis putredinis signis manifestis, non desperandum esse; sed debilitate extrema, cum signis irritationis in cerebro et putredinis in humoribus conjuncta, exitium nunquam non expectandum esse. Sed quid multa? Cum *Hippocrate divino* finiam, 'Nec vitae nec mortis praesagia *unquam absolute certa esse*.'

Sect. VI.

De Diebus Criticis.

AD prognofin in febribus rite indagandam *dierum criticorum* cognitio maxime neceffaria; fine hac enim cognitione rationes concurfus et fucceffionis fignorum fupra dictorum intelligi non poffint; tales autem concurfus atque fucceffiones fymptomatum ad praefagium maxime conferunt. Ad hanc cognitionem affequendam, mutationes quae in febrium progreffu neceffario et conftanter fiunt, nunc contemplandae veniunt. Etiam an tales motus *femper* periodici atque *certi* funt, et an morbi *duratio* et *eventus* ex his definiti. Haec primo afpectu eft fummi momenti ac ponderis inquifitio, cum horum dierum obfervatio non minimam doctrinae antiquorum de prognofi partem conftituit, qui dies *decretorios* et *judicatorios* vocabant; et fi fententiae non folum antiquorum, verum etiam plurimorum recentiorum maxime prudentium et celebrium fidem

dem habeamus, vere *decretorii* ſunt. Ad ſenſum noſtrum in hac re ſtabiliendum multa argumenta adſunt, ni fallor, firma; ſed ea nunc proponere, hujus diſſertationis limites multum excederet, et non ſine voluptate relinquo, cum academiae et omnibus medicinae cultoribus gratulari poſſum juvenem ingenuum, eruditum, nobiſque multo magis peritum, de hac materia brevi ſcripturum eſſe.

In prognoſi febrium tentanda doctrinam optimi et nunquam ſatis colendi magiſtri illuſtr. Cullen ut plurimum ſequor, non quia ejus eſt,

Nullius enim in verba juro magiſtri,

ſed quia mihi ex animo videtur veriſſima et optimis fulcita rationibus. Summa cum voluptate eam doctrinam medicorum antiquorum maxime illuſtrium conſenſu confirmatam inveni, et fidenti animo ſpero, magni illius viri, excellentis et ad omnia parati ingenii, doctrinas errorem ſuperantes, non ſolum in Britannia ſua, ſed ubique terrarum edoctas et expolitas videre. De morum comitate, de beneficentia, aliiſque animi virtutibus, nihil dicemus, praeconium noſtrum longe ſuperant. Vigeat in omnes annos fama, omnia fauſta feliciaque ei contingant,

——*Victorque virum volitare per ora.*

Prae-

Praesagio nostro sic ad finem perducto, tantum restat eruditos veniam errorum dare precari, et mendis quibus scateat hoc tentamen, ob brevitatem temporis, currente calamo, ob adversam valetudinem dolore, et molestia scriptum, ignoscere; omnes errores et mendas, et in materie, et in sermone, nostras esse lubentissime agnoscendum; eos enim qui dissertationes a *seipsis* non *compositas*, suo nomine publici juris faciunt, non solum *medicorum*, verum etiam *proborum*, et *literatorum hominum* nomine *indignos* aestimo. Maxime quidem dolendum est, sermonem Latinum nostris temporibus a paucis cultum esse; merito *clavis literaturae* dicitur, et bene a quibusdam observatur, quod pro ratione qua Linguae Graeca et Romana leguntur et coluntur, earum gentium virtutes notae atque usitatae sunt.

Denique liceat mihimetipsi gratulari ob felicitatem insignem sortis meae qua obtigit studia ponere in academia ubi omnes artes et disciplinae a Professoribus doctissimis atque celeberrimis docentur: Praecipue vero *medicina* in variis ejus partibus a summis et egregiis viris excoletur; his *magistris meis* dilectissimis, et nunquam sine honore nomi-

nominandis, propter beneficia in me collata gratias maximas et infinitas ago.

——Haec mihi
Semper erunt imis infixa medullis.

Satis diu in hac academia vixi alium magiſtrum habuiſſe *beatiſſimae memoriae*; eheu vere beatae, *amicus humani generis* erat, et non ex eorum numero qui, cum omnia jura divina humanaque violaſſent, prava et indecora adulatione beatae eſſe memoriae dicuntur; *Gregorium* noſtrum intelligo, cujus immaturum fatum omnes boni lugent, ſemperque lugebunt.

Quis deſiderio ſit pudor aut modus
Tam chari capitis? Praecipe lugubres
Cantus Melpomene, cui liquidam Pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quintilium perpetuus ſopor
Urget? Cui Pudor, et Juſtitiae ſoror,
Incorrupta Fides, nudaque Veritas,
Quando ullum invenient parem?
Multis ille bonis flebilis occidit.

Summae in ſua arte excellentiae optimus ille conjunxit pulcherrimum, noſtriſque temporibus rarum, exemplum omnis generis virtutis, ingenii, doctrinae, morumque elegantiae.

Opera

Opera ejus nobiſcum manent, amicis et diſcipulis ſolatium, omnibus ſummae animi benevolentiae, judicii ſubacti, ingenii et ſcientiae,

——Monumentum aere perennius,
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, et fuga temporum. Horat.

De egregio viro, dum inter vivos eſſet, *C. Marii* verba ſaepe in animum venere: ‘ Mihi, qui omnem aetatem in optimis artibus egi, benefacere jam ex conſuetudine in naturam vertit.’ Et quamvis mortuus eſt, *exemplo* atque *ſcriptis etiamnum loquitur*:

Non omnis moriar; multaque pars mei
Vitabit Libitinam; uſque ego poſtera
Creſcam laude recens.—— Horat.



F I N I S.



